

Nr 36.

Ankom till Riksdagens kansli den 31 mars 1911 kl. 3 e. m.

*Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen
angående anslag för utgifvande af en svensk bokkatalog
för åren 1906—1910. (2:a Afd.)*

I en den 24 februari 1911 till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, nr 118, har Kungl. Maj:t under åberopande af närlagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastik-ärenden för samma dag föreslagit Riksdagen att till understöd för utgifvande af en bokkatalog öfver svensk litteratur för åren 1906—1910 på extra stat för år 1912 bevilja ett anslag af 3,000 kronor, under villkor att 150 exemplar af nämnda bokkatalog kostnadsfritt öfverlämnas till kungl. ecklesiastikdepartementet.

Departementschefen har till berörda statsrådsprotokoll i detta ärende anfört följande:

»I en till Eders Kungl. Maj:t ingifven skrifvelse har styrelsen för svenska bokförläggarföreningen anfört följande.

Alltsedan år 1872 hade svenska bokförläggarföreningen årligen utgifvit en svensk s. k. »årskatalog», upptagande all den bok- och delvis äfven tidskriftslitteratur, som under nästföregående år utkommit och funnits att tillgå genom den ordnade bokhandeln. Ett af syftemålen härmed hade alltfrån begynnelsen varit, att med denna bokförteckning, som respektive bokhandlare kunde utan synnerlig kostnad i ganska afsevärd omfattning utdela bland den bokköpande allmänheten, bokafsättningen inom landet skulle i någon mån befordras. Med hänsyn till detta förhållande torde föga tvekan kunna råda därom, att föreningen äfven för framtiden skulle befinnas villig att ensam bära risken af liknande årskatalogers utgifvande, ehuru de gångna årens erfarenhet gifvit vid handen,

att det icke vore förenadt med någon ekonomisk behållning, men väl under vissa år medfört en direkt penninguppföring från föreningens sida.

För sortimentsbokhandelns liksom, måhända i ännu högre grad, för de offentliga bibliotekens män hade det emellertid visat sig som ett trängande behof att — jämte dessa årskataloger — hafva tillgång till kataloger, som omfattade längre tidsperioder än ett år åt gången, och föreningen hade icke undandragit sig att tillmötesgå äfven detta behof. De två svenska tioårskataloger, som för detta ändamål utgifvits, nämligen för åren 1876—1885 samt 1886—1895, hade emellertid kraft så betydande uppföringar från föreningens sida, att betänkligheter redan då yppat sig mot ett fortsatt utgifvande af dylika kataloger, för hvilka afnämare enligt sakens natur icke kunde påräknas i någon större skala och genom hvilka föreningens ledamöter icke kunde förvänta någon ökad afsättning af sina däri upptagna artiklar, enär dessa kataloger på grund af sitt betydande omfång ej kunde med fördel spridas bland bokköpare utan stannade såsom hjälpredor och uppslagsböcker i biblioteksmäns och en del större sortimentsbokhandlares händer. Inom dessa bägge fackkretsar torde icke heller tioårskatalogerna hafva befunnits fullt tillfredsställande med afseende på den tidslängd de omfattade. Denna torde hafva varit alltför lång. Fördenskull hade föreningen, trots de ekonomiska betänkligheterna vid ett sådant företag, föranstaltat om utgifvandet af en femårskatalog för åren 1896—1900. Denna, som hälsats med mycket bifall från vederbörande fackmäns sida och salubjudits till det mycket moderata priset af 12 kronor per exemplar, hade emellertid för föreningen medfört en direkt förlust af 4,424 kronor 51 öre, förutom räntor å de utlagda redaktions- och tryckningskostnaderna. Icke dess mindre hade föreningen inlåtit sig på risken af ännu en femårskatalog för åren 1901—1905, hvilken också på sin tid utkommit. För denna sistnämnda katalog, till omfånget åtskilligt större än sin närmaste föregångare, hade försäljningspriset satts till 20 kronor per exemplar, och redaktionskommittén hade lyckats förmå de särskilda förlagsfirmorna att till kostnadernas betäckande bidraga med en afgift af 50 öre för hvarje förlaget tillhörande boktitel, hvilket för de större förlagen naturligen inneburit en ganska afsevärd uppföring, bägge dessa anordningar vidtagna i syfte och förhoppning att denna katalog skulle kunna utkomma utan något afsevärdt penningtillskott från föreningens af dylika kataloger redan alltför hårdt betungade kassa.

Med tiden hade dock bokproduktionen i landet ökat väsentligt, så att volymen på denna femårskatalog svällt betydligt utöfver hvad som beräknats. Samtidigt hade som bekant allt hvad tryckningskostnader hette stigit till en dittills oanad höjd, och resultatet ur ekonomisk synpunkt

sedt hade blifvit, att äfven denna sist utgifna femårskatalog, i trots af det höjda försäljningspriset, som endast i ringa mån verkat hämmande på afsättningen, och i trots af de särskilda förlagens bidrag till kostnaderna, kräft ett tillskott från föreningens kassa på öfver 3,000 kronor.

Därmed hade föreningens sammanlagda uppoffringar för dessa kataloger stigit därhän, att föreningen icke längre såge sig i stånd att fullfölja utgifvandet af dylika, med mindre understöd af allmänna medel för ändamålet bereddes. Verkställda kalkyler för en tilltänkt ny femårskatalog, omfattande åren 1906—1910, hade för öfrigt ådagalagt, att en sådan — dels på grund af ytterligare ökad bokproduktion med ty åtföljande växande omfång för katalogen och dels på grund af under de senaste åren ytterligare stegrade tryckpris — icke kunde tänkas utgifven, under förhållanden i öfrigt lika med den föregående, utan en förlust på densamma, som ganska väsentligt öfverskrede föreningens tillskott för den senast utgifna.

Under sådana förhållanden, och då ett indragande för framtiden af de ifrågavarande femårskatalogerna utan tvifvel skulle för de offentliga bibliotekens i vårt land framgångsrika verksamhet innebära ett betydande afbräck, tillåte sig föreningen underdånigst anhålla, att Eders Kungl. Maj:t behagade understödja utgifvandet af en svensk bokkatalog för åren 1906—1910, liknande den som funnes utgifven för åren 1901—1905, genom att anvisa medel till inköp af minst 150 exemplar af densamma till ett pris af 20 kronor per exemplar.

Det till inköp föreslagna antalet exemplar skulle förvisso, om de fördelades icke blott bland de stora stats- och universitetsbiblioteken utan äfven tilldelades andra undervisningsanstalters och åtskilliga öfriga offentliga bibliotek, folkbildningsbibliotek m. fl., komma att i väsentlig mån befordra vederbörande institutioners gagnrika kulturella verksamhet.

Till följd af nådiga remisser hafva underdåniga utlåtanden i ärendet afgifvits den 21 november 1910 af riksbibliotekarien och den 5 december 1910 af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk.

I sitt förenämnda utlåtande har riksbibliotekarien anført följande.

Det ifrågavarande katalogarbetets betydelse för bokhandeln och därigenom för den bokköpande allmänheten torde icke behöfva särskildt framhållas; därom vittnade de uppoffringar, som landets bokförläggare för ändamålet åtagit sig och väl, äfven om statsbidrag kunde erhållas, fortfarande måste vidkännas. Den inhemska litteraturens spridning vore gifvetvis ett allmännyttigt ändamål, som i och för sig förtjänade allt det understöd, som därför billigtvis kunde ifrågasättas. Då bokförläggarföreningen därjämte

såsom stöd för sin ansökan åberopat de offentliga bibliotekens behof af sammanfattande kataloger öfver landets bokproduktion, så kunde riksbibliotekarien i allt vitsorda ett sådant behofs förefintlighet. De hittills utgifna tioårs- och femårskatalogerna kunde utan tvekan förklaras tillhöra de allra oundgängligaste hjälpmedlen för biblioteksarbetet, vare sig därmed afsåges bibliotekstjänstemännens verksamhet eller allmänhetens anlitande af bibliotekens samlingar. För tjänstemännen beredde dessa kataloger tillgång till en mängd uppgifter och upplysningar, hvarigenom de handskrifna katalogerna kunde kontrolleras och kompletteras; de utgjorde för dessa tjänstemän uppslagsböcker, som i hög grad underlättade arbetet vid allmänhetens betjänande. För de biblioteksbesökande åter vore dessa kataloger af ej mindre vikt såsom i väsentlig mån tjänande att afhjälpa den förefintliga bristen på bibliotekskataloger, anordnade för allmänhetens speciella behof och afsedda för dess fria begagnande. De svenska års- och femårskatalogerna tjänade alltså att fylla fullkomligt enahanda behof, som i fråga om den utländska litteraturen tillgodosåges genom den för Sveriges offentliga bibliotek gemensamma accessionskatalogen med dess tioårsregister. Att denna sistnämnda katalog ansetts icke böra upptaga den svenska bokproduktionen, hade sin grund just i tillvaron af bokförläggarföreningens här ifrågavarande publikationer, till hvilka accessionskatalogen i hvarje sin årgång innehölle en hänvisning. Då de årliga katalogerna öfver de svenska bibliotekens förvärf af utländsk litteratur bekostades af statsmedel, så kunde det måhända ej anses obilligt, att samma förmån bereddes för åtminstone femårskatalogerna öfver den svenska litteraturen, men om uppdraget att utgifva sådana kataloger anförtroddes exempelvis åt kungl. biblioteket, så skulle detta kräfva kostnader för arbetskraft och tryckning vida öfverstigande det statsbidrag, som nu vore i fråga. Från de offentliga bibliotekens sida vore det i hvarje fall mycket att beklaga, om af brist på understöd ett företag måste afbrytas, som jämte Linnströms boklexikon för åren 1830—1865 och den af en särskild garantiförening utgifna tioårskatalogen för 1866—1875 bildade en oafbruten serie af förteckningar öfver åtminstone det hufvudsakliga af den svenska bokproduktionen alltifrån förstnämnda år. I betraktande häraf ansåge riksbibliotekarien den af bokförläggarföreningen begärda summan af 3,000 kronor icke vara för högt tilltagen. I hvilket förhållande denna summa kunde stå till kostnaderna för företaget, ansåge riksbibliotekarien sig ej i stånd att bedöma, men då anledning saknades att betvifla uppgifterna om de förluster, som de närmast föregående femårskatalogernas utgifvande åsamkat föreningen, funne han äfven från sådan synpunkt storleken af det begärda beloppet motiverad. Mot femårskatalogernas anordning och omfattning,

hvarutinnan den nu ifrågavarande katalogen skulle blifva lika med den närmast föregående, hade riksbibliotekarien ingen annan anmärkning att framställa, än att det vore önskligt, att dessa kataloger för framtiden ej inskränktes väsentligen till en sammanfattning af årskatalogernas innehåll, utan att däri upptoges en del arbeten, hvilka såsom ej förekommande i den egentliga bokhandeln i sistnämnda kataloger hittills icke förtecknats. Tydligt vore emellertid, att sådant icke kunde ske i större utsträckning utan företagets väsentliga fördyrande och utan att materialet tillhandahölles af ett bibliotek, där alla svenska tryckalster samlades. Då i kungl. biblioteket så beskaffade anteckningar icke blifvit förda, som utan tidkräfvande och på förhand ej beräkneligt arbete skulle kunna bereda material till femårskatalogens här antydda komplettering, kunde en sådan endast framställas som ett önskemål, hvilket bokförläggarföreningen antagligen såvidt möjligt skulle befinnas villig att tillmötesgå, och som riksbibliotekarien, hvad bitrådet från kungl. biblioteket anginge, ej skulle underlåta att befordra i den mån tillgängliga arbetskrafter det tillåte. Hvad slutligen beträffade antalet exemplar, som af bokförläggarföreningen ifrågasatts till inlösen för det allmännas räkning, ansåge riksbibliotekarien siffran 150 kunna betraktas såsom väl högt tilltagen. Om ett tiotal exemplar afsåges för hvardera af de tre stora statsbiblioteken samt i öfrigt exemplar utdelades till ett antal specialbibliotek och samtliga stifts- och läroverksbibliotek, så blefve näppeligen för de offentliga bibliotekens behof mer än ett hundratal exemplar erforderliga. Då emellertid behovet icke kunde på förhand så noga beräknas, och då riksbibliotekarien i hvarje fall icke ansåge sig böra föreslå någon nedsättning af den för ändamålet begärda summan, så ville han ej heller i afseende å antalet exemplar till inlösen ifrågasätta någon ändring i bokförläggarföreningens ansökan. På grund af hvad sålunda anförts, tillstyrkte riksbibliotekarien bifall till svenska bokförläggarföreningens ifrågavarande framställning.

Öfverstyrelsen har i ärendet anförts, att öfverstyrelsen i likhet med riksbibliotekarien och på skäl, som af honom såväl som af sökanden blifvit anförda, funne önskligt, att utgifvandet af en allmän svensk bokkatalog för femårsperioden 1906—1910 erhöles understöd af allmänna medel, och hade ej heller något att erinra mot det föreslagna beloppet af det understöd, som sålunda eventuellt skulle komma att utgå.

Beträffande antalet af för inlösen ifrågasatta exemplar eller 150, så hade öfverstyrelsen för sin del intet att erinra mot storleken af denna siffra, utan hölle före, att ett så stort antal exemplar torde vara väl behöfligt för den ifrågasatta utdelningen till offentliga bibliotek. Om, såsom riksbibliotekarien förutsatte, exemplar af katalogen skulle utdelas till samt-

liga stifts- och läroverksbibliotek, så skulle, då de allmänna läroverken utgjorde 77 och åtminstone 5 stiftsbibliotek torde kunna antagas behöfva särskilda exemplar af katalogen, härtill erfordras öfver 80 exemplar. Katalogen torde dessutom äfven böra öfverlämnas till högre lärarinne-seminariet samt Pedagogiska biblioteket i Stockholm äfvensom till samtliga statsunderstödda enskilda läroanstalter af följande slag: enskilda lärarinne-seminarier, högre goss- och samskolor samt flickskolor med gymnasialafdelning. Till samtliga de ändamål, som nu nämnts, erfordrades åtminstone 104 exemplar. Skulle ytterligare exemplar kunna utdelas till läroanstalter under öfverstyrelsens inseende, så syntes äfven några af öfriga större flickskolor böra erhålla sådana. Då nu enligt riksbibliotekariens förslag sammanlagdt 30 exemplar kunde afses för de tre stora statsbiblioteken och i det föregående icke tagits hänsyn till bibliotek vid andra läroanstalter än dem, som stode under öfverstyrelsens inseende, så funne öfverstyrelsen ett antal af 150 exemplar till utdelning åt bibliotek icke vara för högt tilltaget.

Departementsschefen.

Såsom riksbibliotekarien framhållit, är det för biblioteksväsendet i vårt land gifvetvis af största betydelse att äga tillgång till femårskataloger öfver svensk litteratur. Med hänsyn härtill och då kostnaderna för utgifvandet af nu ifrågasatta femårskatalog, enligt hvad bokförläggarföreningens utredning ger vid handen, icke torde kunna betäckas af de vid försäljningen af densamma inflytande medlen tillika med de särskilda förläggarnas bidrag, anser jag billigheten kräfva att understöd af statsmedel lämnas för utgifvande af nämnda katalog. Mot det begärda anslaget belopp, 3,000 kronor, har jag icke något att erinra, helst anslaget är ämnadt att utgå i form af köpeskilling för 150 exemplar af katalogverket i fråga. Riksbibliotekarien har visserligen ifrågasatt, huruvida verkligen så många exemplar vore för det allmänna behöfliga, men af den utaf öfverstyrelsen i ärendet förebragta utredningen synes framgå, att det till inlösen föreslagna antalet exemplar är behöfligt för tillgodoseende af statens biblioteks och läroanstalters behof af katalogverket i fråga.»

Utskottets yttrande.

Med hänsyn till hvad i ärendet är upplyst angående den stora betydelsen för vårt biblioteksväsen af de ifrågavarande femårskatalogerna och då det icke skäligen kan begäras, att bokförläggareföreningen allt fortfarande skall bära den ekonomiska förlust, som utgifvandet af katalogerna hittills visat sig medföra, anser sig utskottet böra tillstyrka beviljande af det äskade anslaget. I afseende å dispositionen af de exemplar af katalogen, som böra till statsverket öfverlämnas, har utskottet velat framhålla,

att, såsom jämväl af riksbibliotekarien antydts, de stora stats- och universitetsbiblioteken böra i främsta rummet erhålla för dem behöfligt antal exemplar samt att därefter öfriga offentliga bibliotek, folkbildningsbibliotek m. fl. böra, i den mån tillgång på exemplar finnes, komma i åtanke vid utdelningen af katalogen.

Utskottet får alltså hemställa,

att Riksdagen må till understöd för utgifvande af en bokkatalog öfver svensk litteratur för åren 1906—1910 på extra stat för år 1912 bevilja ett anslag af 3,000 kronor, under villkor att 150 exemplar af nämnda bokkatalog kostnadsfritt öfverlämnas till kungl. ecklesiastikdepartementet.

Stockholm den 31 mars 1911.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.
